

З ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ

ЯЗЭП ПУШЧА

У снежні 1960 года на пасяджэнні секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР абмяркоўвалася кніга Л. І. Залескай «Паэзія Савецкай Беларусі», у якой асвятляўся перыяд 20—30-х гадоў у беларускай паэзіі. Надзвычай карэктнымі былі ў сваіх выступленнях паэты Уладзімір Дубоўка і Язэп Пушча, якія на той час, адпакутаваўшы амаль па трыццаць гадоў у лагерах і ссылцы, вярнуліся да літаратурнай працы. Апраўданымі былі іх прэтэнзіі да аўтара, які, узяўшыся пісаць пра паэзію, карыстаўся старымі, далёкімі ад літаратурных, ацэнкамі твораў, некрытычна паставіўся да вульгарна-сацыялагічных ярлыкоў. У свой час гэтыя ярлыкі, шчодро раздадзеныя беларускім культурна-грамадскім дзеячам і пісьменнікам, ператвараліся ў палітычнае таўро. Такім чынам быў прадвызначаны лёс і паэта Язэпа Пушчы, абвінавачанага ў ваяўнічым нацыянал-дэмакратызме, у буржуазных настройах безнадзейнасці і смутку, у варажасці да пралетарыяту і сацыялістычнага будаўніцтва. «Сцэнарый» быў адзін для ўсіх з нязначнымі адхіленнямі. Асабліва распінаўся на крыжы вульгарна-сацыялагічнай крытыкі паэтычны цыкл Язэпа Пушчы «Лісты да сабакі». Дайшоўшы да абсурду, яго апаненты «бачылі» ў гэтых вершах «тэорыю асаблівай мэсіянскай ролі інтэлігенцыі», якая нібыта супрацьпастаўлена кіруючай ролі Кампартыі і пралетарыяту. Зразумела, што такія абвінавачванні не мелі нічога агульнага з літаратурнай палемікай і з тым месцам, які быў па-мастацку выкладзены ў «Лістах...». Вынік іх быў для паэтычнага і чалавечага лёсу Пушчы адназначны, што неўзабаве і здарылася: Язэп Пушча быў арыштаваны ў 1930 годзе і высланы на Урал. Вярнуцца на Беларусь здолеў толькі ў 1958 годзе, адчуўшы зноў, як і Дубоўка, пякучае таўро несправядлівых старых ацэнак, што перавандравалі на старонкі новых даследчых кніг. Можна толькі здзіўляцца вытрымцы і карэктнасці нашых паэтаў, якія і ў 1960 годзе вымушаны былі абараняць сваё паэтычнае і чалавечае права на смутак, на боль, выказаны ў вершах, урэшце, на ўсё, што не адпавядала, паводле красамоўнага выказвання А. Лойкі,— «дзяжурнай службе радасці». Па завяздзёнцы здабыткі паэзіі 20-х гадоў звязваліся доўгі час з адным матывам захаплення рэвалюцыйным абнаўленнем і пераўтварэннем свету, будаўніцтвам новага грамадства. Так, у краіне будавалася новае жыццё, пазбаўленае, як здавалася, супярэчнасцей. Адсюль вынікала, што ніякіх іншых пачуццяў, апрача радасці, у чалавека не магло быць. Пачуццё смутку расцэньвалася як недавер да самой ідэі рэвалюцыі. Усё ж было задумана дзеля чалавека! Дык чым жа ён мог быць незадаволеным? Каму патрэбна была ў новы час такая духоўная «старызна», як смутак і адчай?! Але складанасць жыцця не паддавалася ўвасабленню ў адно пачуццё. Сярод іншых выдатных твораў свайго часу пра гэта выразна сведчыць і такі твор, як «Лісты да сабакі» Язэпа Пушчы.

«Лісты да сабакі» пісаліся ў 1927 годзе ў час знаходжання Пушчы ў Ленінградзе, дзе ён вучыўся. Патрыятычныя матывы ў вершах зліваюцца з настальгіяй, з прагай чалавечага разумення. Паэт абараняе права на смутак як нармальнае глыбокае чалавечае (не класовае!) пачуццё, уласцівае людзям у любы гістарычны час, якое не

мае нічога агульнага з варожасцю да рэвалюцыйных пераўтварэнняў у краіне («Калі паэт галоў на грудзі звесіць, няўжо краіне ён тады не сын?»). Язэп Пушча абраў эпістальную форму, бо яна дала магчымасць выказацца больш адкрыта, раскавана, эмацыянальна. Адрасата ж паэт вольны выбіраць сабе сам, і калі ён выбраў сабаку — з гэтага яшчэ не вынікае, што Пушча адмоўна ставіўся да людзей і расчараваўся ў сяброўстве з імі. Як ні крыўдна, але ў гэтым Пушчу папракалі нават сябры па творчым цэху. Багацце вобразных сродкаў, філасофская глыбіня зместу, дасканаласць формы дазваляюць лічыць «Лісты да сабакі» Язэпа Пушчы шэдэўрам рамантычнай лірыкі 20-х гадоў, адным з лепшых узораў нашай паэтычнай спадчыны.

Ірына БАГДАНОВІЧ

Лісты да сабакі

I

Жыву цяпер я ў шумнае сталіцы,
далёка ад цябе, мой любы дружа.
Ляжыць акраец хлеба на стальніцы,
а ў збане на вакне юнацтва ружа.

Вятры павеюць хутка золкай сцюжай,
і ліст крываваы свой яна уроніць.
Праходзіцьме натоўп з душой няўхлюжай
і ў гразь утопча, апусціўшы скроні.

І толькі я адзін, паэт бяздомны,
над ім схілюся й акраплю слязамі.
Тады заброснеюць душы затоны,
калі ў грудзёх мой дух зусім мне займе.

А покуль: б'е жывой вады крыніца
і хваля творчая гарачым пульсам.
Нашто ж мне падхалімам быць, крывіцца
і ў хмары ўрэзвацца чырвоным буслам!

Лепш вольным птахам рэзаць шыр нябёсаў
і супраць ветру размахнуць крыламі.
Хто хоча — кпіце над пяснярскім лёсам
і бэсьце, лайце у гандлярскай краме.

Трывожнасць рытму песню агартае,—
нязнана-востры боль у адчуваннях.
Мне лепей быць звычайным бы ратаем,
чым грэх з сябе зываць ў атрутнай ванне.

Даруй, што я пішу табе аб гэтым —
тваё нутро гатоў яшчэ расчуліць.
Вартуй, вартуй лепш хату да рассвету,
вуглоў каб не разнеслі людзі вуліц.

Я ведаю — цяпер у вас там восень
і ночы чорныя жуду калышуць.
Вятры лісты ажоўкляы разносяць
і намятаюць гурбамі ў зацішак.

І ты адзін правёў у ноч такую,
правёў мяне ў далёкую дарогу.
Гадзіну гэту кожны год святкую
і слухаю, ці ў дзверы хто не дрогне.

Ніхто, ніхто! Зацяты ланцугамі...
Хтось рукі заламаў у далях сініх.
Вартуй, мой дружа, родны ганак —
пішу аб гэтым я табе з Расіі.